

Міністерство освіти і науки України
Інститут мистецтвознавства, фольклористики
та етнології ім. М.Т.Рильського НАН України
Uniwersytet Rzeszowski
Wydział Muzyki
Рівненський державний гуманітарний університет
Інститут мистецтв

МИСТЕЦЬКА ОСВІТА ТА РОЗВИТОК ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ

Збірник наукових праць

Випуск 4

Рівне – 2018

Редакційна колегія:

- Сверлюк Я.В.**, доктор педагогічних наук, професор, директор Інституту мистецтв РДГУ;
Олексюк О.М., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії та методики музичного мистецтва Інституту мистецтв Київського університету ім. Бориса Грінченка;
Павелків Р.В., доктор психологічних наук, професор, заслужений працівник освіти України, академік АН ВШ України, перший проректор Рівненського державного гуманітарного університету;
Пелех Ю.В., доктор педагогічних наук, професор, проректор з **науково-педагогічної та навчально-методичної роботи**;
Вербець В.В., доктор педагогічних наук, професор, директор Інституту соціології Рівненського державного гуманітарного університету;
Mirosław Dymon Dr. hab., prof. Uniwersytet Rzeszowski wydział muzyki;
Лісова С.В., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії та методики професійної освіти Рівненського державного гуманітарного університету;
Малафік І.В., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри загальної і соціальної педагогіки та управління освітою Рівненського державного гуманітарного університету;
Дем'янчук О.Н., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри методики викладання мистецьких дисциплін Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка;
Потапчук Т.М., доктор педагогічних наук, професор, кафедра пісенно-хорової практики та постановки голосу Рівненського державного гуманітарного університету;
Шевчук С.І., кандидат філологічних наук, доцент кафедри образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва;
Цюлюпа С.Д., кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри духових та ударних інструментів Інституту мистецтв Рівненського державного гуманітарного університету;
Крижановська Т.І., кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри історії, теорії музики та методики музичного виховання Інституту мистецтв Рівненського державного гуманітарного університету;
Сверлюк Л.І., кандидат педагогічних наук, доцент, кафедра пісенно-хорової практики та постановки голосу Рівненського державного гуманітарного університету;
Буцяк В.І., кандидат педагогічних наук, доцент, кафедра гри на музичних інструментах Інституту мистецтв Рівненського державного гуманітарного університету;
Прокопович Т.Ю., кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри історії, теорії музики та методики музичного виховання Інституту мистецтв Рівненського державного гуманітарного університету;
Радковська Л.М., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри історії, теорії музики та методики музичного виховання Інституту мистецтв Рівненського державного гуманітарного університету;
Филипчук М.С., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри естрадної музики Рівненського державного гуманітарного університету.

*Рекомендовано вченою радою Рівненського державного гуманітарного університету
(протокол № 2 від 22.02.2018 р.)*

Мистецька освіта та розвиток творчої особистості : зб. наук. пр. / Ін-т мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України, Uniwersytet Rzeszowski wydział Muzyki, Рівнен. держ. гуманіт. ун-т, Ін-т мистецтв. – Рівне : Волин. береги, 2018. – Вип. 4. – 396 с.

ISBN 978-966-416-550-8

Збірник наукових праць присвячений актуальним питанням професійної підготовки фахівців мистецького напрямку. Висвітлюються сучасні методологічні підходи розвитку творчої особистості студентів, охарактеризовано особливості музично-педагогічної діяльності.

Для викладачів і студентів мистецьких навчальних закладів, науковців й працівників в галузі музичної педагогіки та мистецтвознавства.

УДК 7.071.5

ЗМІСТ

РОЗДІЛ І.

Теорія і методологія мистецької освіти

<i>Бурчак І.С.</i> Діагностика сформованості ціннісних орієнтацій майбутніх керівників дитячим ансамблем спортивно-бального танцю.....	6
<i>Іванова Л.І., Іванова Т.В.</i> Особливості початкового етапу фортепіанної підготовки учнів музичних шкіл.....	13
<i>Сверлюк Л.І., Куніцька І.В.</i> Теоретичні основи формування гуманних взаємин у дитячому хоровому колективі.....	19
<i>Лужна Л.М., Радковська Л.М.</i> Робота над поліфонічними творами з учнями-піаністами ДМШ (на прикладі "Нотного зошити А. М. Бах").....	26
<i>Матвійчук А.В.</i> Роль естрадного вокального ансамблю у формуванні професійних навичок майбутніх вчителів музичного мистецтва.....	32
<i>Наулік Н.В.</i> Розвиток навчального інтересу учнів-початківців в класі фортепіано.....	38
<i>Никон О.К., Остапчук М.М.</i> Формування мотивації вдосконалення виконавських навичок у самостійній роботі студентів.....	45
<i>Павлішин Н.В.</i> Музичний розвиток підлітків в умовах інтеграції мистецтв.....	53
<i>Пальоха О.А.</i> Роль задатків і здібностей у професійній музичній діяльності.....	60
<i>Піддубник В.Г., Якимчук С.Н.</i> Проблеми концертного хвилювання співаків творчого колективу.....	68
<i>Прокопович Т.Ю.</i> Педагогіка музична і музейна: сучасні тенденції взаємодії.....	74
<i>Сверлюк Я.В.</i> Методологічні підходи професійної підготовки диригента оркестрового колективу.....	80
<i>Симончук Т.Д.</i> Роль естрадної пісні у формуванні вокальної культури підлітків.....	89
<i>Радковська Л.М., Цибульська С.Ю.</i> Використання новітніх технологій на уроках музичного мистецтва в ЗОШ.....	95
<i>Тетєнєва Н.О.</i> Форми та методи розвитку музичних здібностей на уроках сольфеджіо в ДМШ.....	101
<i>Турчин Г.П.</i> Художні завдання диригента оркестру в роботі над музично-виразовими засобами.....	107
<i>Ужинський М.Ю., Капітанець Л.М.</i> Студія електронної музики як творча майстерня музиканта-інструменталіста.....	117
<i>Фарина Н.П.</i> Концертно-виконавська діяльність студентів-вокалістів: педагогічний аспект.....	124
<i>Федачко І.Б.</i> Еволюція педагогічних поглядів на процес роботи над музичним твором.....	131
<i>Хуан Ханьцзе.</i> Педагогічні умови формування готовності майбутнього вчителя музики до сценічного партнерства.....	138
<i>Цюлюпа С.Д., Цюлюпа Н.Л.</i> Педагогічні принципи викладання фахових дисциплін зі спеціальності "Музичне мистецтво".....	144

РОЗДІЛ II.

Сучасні виміри мистецтвознавства

<i>Mirosław Dymon. Kształtowanie zainteresowań i umiejętności muzycznych dzieci i młodzieży w środowisku szkolnym</i>	151
<i>Блищук Н.В. Творча майстерність піаніста-концертмейстера дитячого хору</i>	164
<i>Буцяк В.І., Турко Н.С. Культурологічні засади появи та функціонування музичних інструментів</i>	170
<i>Власюк О.П. Спадщина українського мистецтва в історичній ретроспективі</i>	178
<i>Трачук Л.Д., Гаврилюк С.В. Тульчинське училище культури в мистецькому житті Поділля</i>	189
<i>Галаган В. Технологічні основи колективного виконавства</i>	195
<i>Дзвінка Р.І. Творчий доробок Михайла Тимофіїва в контексті еволюції сопілкового виконавства</i>	204
<i>Димченко С.С. Проблеми становлення та розвитку диригентського мистецтва: здобутки і перспективи</i>	210
<i>Krous O.P., Pryt K.O. Folklor of Volyn Polissya as an important factor of formation of national self-identity of future music teachers</i>	220
<i>Крусь О.П. Регіональний музичний фольклор – інтегральна частка духовної скарбниці нації</i>	226
<i>Островська Г.Б. Творчий портрет Лідії Сергіївни Костянець</i>	232
<i>Петричук О.В. Історико-культурні передумови формування специфікацій стилю в музиці</i>	241
<i>Симончук І.А. Даюк Ж.Ю. Артистично-театральні аспекти виконавського мистецтва у творчості провідних українських баяністів</i>	248
<i>Сташук О.А. Творчо-педагогічний феномен Олександра Панасовича Довгалока</i>	254
<i>Столярчук Б.Й. Збирач народних пісень Рівненщини Петро Степанюк</i>	262
<i>Ускова А. Обряд випікання весільного короваю у селі Колом'є Славутського району Хмельницької області</i>	266
<i>Филичук М.С. Бас-гітара в культурно-мистецькому просторі: генеза, розвиток, сучасний стан</i>	275
<i>Франчук Д. Історія та народнопісенна творчість села Самчики (Старокостянтинівського району Хмельницької області)</i>	283
<i>Цапун Р.В. Українська традиція святкування масниці та відтворення обрядодій в студентському середовищі</i>	293
<i>Черніско В.А. Творчий доробок Євгенії Родзь через призму історії та спадкоємності</i>	299
<i>Шереток Р.М. Мистецьке наповнення інтер'єру культових споруд ордену кармелітів на Волині (за матеріалами праць Т. Стецького і Я. Гіжицького)</i>	306
<i>Шихова Г.І. Зародження та розвиток української музичної освіти у XVI-XIX ст.</i>	314
<i>Радковська Л.М., Яцук І.І. Сучасна бандура: новий статус академічного і професійного інструменту</i>	320

РОЗДІЛ III.

Методика музичного навчання і виховання

<i>Кардаш (Гергелюк) В.В.</i> Розвиток емоційної сфери дітей з особливими потребами засобами музичного мистецтва	325
<i>Грабik Н.В.</i> Методи творчого самовираження учнів у вокально-хоровій роботі загальноосвітніх навчальних закладів	329
<i>Гумінська О.О.</i> Науково-методичні засади самовираження учнів у музичній діяльності	334
<i>Гурин А.В.</i> Інструментальне музикування на уроках музичного мистецтва в загальноосвітньому навчальному закладі	338
<i>Карманюк Ю.В., Григорчук І.С.</i> Музичний фольклор в системі засобів музичного виховання молодших школярів	345
<i>Клець Т.</i> Розвиток техніки диригування у студентів музично-педагогічних спеціальностей	350
<i>Крет М.В.</i> Музика та її морально-виховні функції у процесі становлення особистості	357
<i>Лукащук О.І.</i> Роль мистецтва у професійному становленні майбутнього вчителя музики	362
<i>Крижановська Т.І., Оксенчук Д.Ю.</i> Розвиток виконавської культури учня-баяніста за методикою Петра Серотюка	370
<i>Пастушенко Л.А.</i> Принципи і підходи виховання естетичних смаків майбутніх учителів музичного мистецтва	379
<i>Пастушенко А.С., Гарбуз Т.В.</i> Вища школа в системі національно-патріотичного виховання молоді на кращих зразках народної пісенної творчості	386
Про авторів	393

7. Хроніки Львова. Львівський інформаційно-аналітичний сайт Zaxid.net (2007-2008 р.р.)

8. Фахова підготовка. Час роботи та звершень (До 80-ліття Української академії друкарства) О. В. Мельников, УАД, Львів, 2010

9. Л. Леонова. Ровесниця області. До 70-річчя створення газети "Червоний прапор" (Офіційний веб-сайт Державного архіву Рівненської області). archive_gv@arch.gov.ua

УДК 72.03(477)

Шерстюк Р.М.

МИСТЕЦЬКЕ НАПОВНЕННЯ ІНТЕР'ЄРУ КУЛЬТОВИХ СПОРУД ОРДЕНУ КАРМЕЛІТІВ НА ВОЛИНІ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ ПРАЦЬ Т. СТЕЦЬКОГО І Я. ГІЖИЦЬКОГО)

Анотація. У статті крізь призму історії становлення римо-католицького ордену кармелітів та обставин функціонування його осередків на Волині досліджуються засади художньо-композиційної організації внутрішнього простору культових споруд та з'ясовуються характерні риси їхнього мистецького наповнення.

Ключові слова: орден кармелітів, Волинь, костел, інтер'єр, вітвар, фреска, ікона, вотиви, орган.

Аннотация. В статье сквозь призму истории становления римско-католического ордена кармелитов и обстоятельств функционирования его ячеек на Волини исследуются основы художественно-композиционной организации внутреннего пространства культовых сооружений и выясняются характерные черты их художественного наполнения.

Ключевые слова: орден кармелитов, Волинь, костел, интерьер, алтарь, фреска, икона, вотивы, орган.

Annotation. In the article through the prism of history formation of the Roman Catholic Order of Carmelites and the circumstances of the functioning of its centers in Volyn, the principles of the artistic composition of the interior space of religious buildings are studied and the characteristic features of their artistic content are clarified.

Keywords: Order of Carmelites, Volyn, church, interior, altar, fresco, icon, votive, organ.

Постановка проблеми. Майже 400 років тому на Волині був заснований перший монастир римо-католицького ордену кармелітів (1622 р.), а наприкінці XVIII ст. їх уже налічувалося близько 10-ти. Будучи осередками місіонерської, благодійницької, культурно-освітньої, художньо-мистецької та господарської діяльності, вони здійснювали вагомий вплив на духовно-культурне життя краю. Однак Листопадове повстання 1830 – 1831 рр. як один із кульмінаційних виявів польського патріотичного руху поклало

початок цілеспрямованому урядовому ослабленню позицій Римо-Католицької Церкви в західному регіоні Російської імперії. Одним із заходів жорсткого антикатолицького курсу царської адміністрації став імператорський указ від 19 липня 1832 р., за яким було закрито більшість римокатолицьких монастирів Волинської губернії, зокрема й кармелітських. Як правило, їхні споруди та майно передавалися у розпорядження православного духовенства, котре невідкладно переобладнувало тамтешні католицькі костели під потреби Російської Православної Церкви. Відтак, реорганізація колишніх сакральних об'єктів Римо-Католицької Церкви вела не лише до втрати їхнього первісного вигляду, але й трансформації храмового мистецького наповнення, реконструювати який нині маємо змогу за допомогою письмових свідчень їхніх сучасників. Яскравими представниками останніх є авторитетні польські дослідники другої половини ХІХ ст. – початку ХХ ст. Тадеуш Єжи Стецький і Ян Марек Гіжицький, праці яких містять унікальні відомості про основні віхи та набутки діяльності осередків римо-католицького ордену кармелітів на Волині, й зокрема, інтер'єрне наповнення їхніх культових споруд.

Метою статті є спроба окреслення засад художньо-композиційної організації внутрішнього простору костелів ордену кармелітів на Волині та з'ясування характерних рис їхнього мистецького наповнення.

Аналіз досліджень. Історіографічну основу даної статті складають студії знаних польських дослідників другої половини ХІХ – початку ХХ ст., а саме "Wołyń pod względem statystycznym, historycznym i archeologicznym" (Львів, 1864 р.) Т. Стецького [1] та ґрунтовна двотомна монографія "Z przeszłości karmelitów na Litwie i Rusi" (Краків, 1918 р.) Я. Гіжицького [2; 3]. Безперечна наукова цінність цих видань полягає перш за все в тому, що в них викладений добре систематизований та інформативно насичений матеріал про художньо-мистецьке оздоблення внутрішнього простору костелів ордену кармелітів на Волині. Вони мають вагоме значення ще й тому, що їхні автори спиралися на документи і матеріали, частина яких з плином часу через різні обставини була втрачена.

Виклад основного матеріалу. Римо-католицький чернечий орден кармелітів (повна назва – лат. *Ordo fratrum Beatae Virginis Mariae de monte Carmel*, укр. Орден братів Пресвятої Диви Марії з гори Кармель) був заснований 1155 р. Брокардом (Бертольдом) із Калабрії в Палестині. Оскільки перші його осередки з'явилися на горі Кармель, звідси й назва цього чернечого згромадження. Кармель (у перекладі "сад") – це гірський хребет у Палестині, що розташований уздовж узбережжя Середземного моря на висоті 550 м.

1214 р. срусалимський патріарх Альберт затвердив статут палестинських кармелітів, котрі наслідували зразки східного чернецтва, зокрема аскетичного подвижництва. Наголосимо на тому, що цей орден вирізнявся особливою суворістю: кармеліти повинні були жити одноосібно,

постійно молитися, щоранку брати участь у літургії, скласти обітницю бідності та праці, тривало суворо постити (від свята Воздвиження Чесного і Животворного Хреста до Великодня), відмовитися від м'яса, а також щоденно від вечірні до наступного ранку перебувати у цілковитому мовчанні. Акцентуємо, що особливо шанованим у кармелітів був старозавітний пророк Ілля. 1226 р. статут ордену був затверджений понтифіком Гонорієм III.

1238 р., після розгрому хрестоносців сарацинами, кармеліти переселилися до Західної Європи. Вони осіли на Кіпрі, Сицилії, в Італії, Англії, Франції та Іспанії, де заснували кілька монастирів. Саме тут генерал кармелітів Симон Шток проголосив, що орден має особливе заступництво Пресвятої Діви Марії. Так, згідно переказу, йому з'явилася сама Божа Матір і звеліла звернутися до Папи Римського у справі затвердження орденського статуту. 1247 р. змодифікований (менш суворий) кармелітський статут був затверджений Папою Інокентієм IV. Тоді ж орден отримав статус збракуючого.

1451 р. у Франції виник жіночий орден кармеліток. У другій половині XVI ст. унаслідок реформаторської діяльності святої Терези Авільської (1515 – 1582 рр.) та святого Івана від Хреста (1542 – 1591 рр.), спрямованої на зміцнення цього ордену, з'явилося його відгалуження. Воно мало назву "Орден босих кармелітів" (повна назва – лат. *Ordo Fratrum Discalceatorum Beatae Mariae Virginis de Monte Carmelo*, OCD, укр. Орден босих братів Пресвятої Діви Марії з гори Кармель; його девіз – лат. "*Zelo zelatus sum pro Domino Deo exercituum*", укр. "Ревний у ретельності задля слави Господа Бога"). 1566 р. цей орден був затверджений Папою Римським Пієм V, а 1593 р. йому була надана повна незалежність від ордену кармелітів (черевичкових або взутих).

Освоєння кармелітами Східної Європи розпочалося 1605 р. із Кракова. На українських теренах Речі Посполитої історія цього ордену розпочинається приблизно з 1630 р.: саме тоді його ченці вперше прибули до Бердичева. Впродовж XVII – XVIII ст. монастирі кармелітів діяли у багатьох містах України: Кам'янці-Подільському, Барі, Бердичеві, Дрогобичі, Львові, Перемишлі.

1688 р. була заснована Руська провінція святого Йосифа Обручника, яку очолив отець Францішек Цецерський (1688 – 1690 рр.). Станом на 1720 р., до її складу входило 20 чернечих обителів отців-кармелітів, зокрема на Волині їх було 4: у Дорогостоях, Городищі, Киселині та Олевську. Документи провінційної капітули 1754 р. зафіксували постанови ще низки кармелітських монастирів, з яких волинськими були Луцький, Лабунський та Аннопольський. Усього ж у той час Руська провінція кармелітів нараховувала близько 30-ти осередків.

1756 р. відбувся поділ провінції святого Йосифа Обручника на дві частини: одна з них зберегла стару назву, тобто святого Йосифа, а інша отримала ім'я святого мученика Георгія. До складу провінції святого Йосифа ввійшло 16 кармелітських чернечих осередків, з яких 8 було на Волині: в

Городищі, Лабуні, Аннополі, Дорогостаях, Луцьку, Киселині, Олевську та Монастиреку. Щодо кількісного складу Руської провінції ордену кармелітів, то він був наступним: вищого керівництва – 21, звичайних ченців – 125, професорів – 40, новіців (новиків) – 8 і послушників – 43. Усього ж, за даними польського історика Яна Марека Гіжицького, кількість ченців-кармелітів Руської провінції нараховувала 237 осіб [3, с. 53].

Після першого поділу Речі Посполитої 1772 р. Руська провінція ордену кармелітів знову зазнала трансформації: одна її частина опинилася у складі Австрійської імперії, а друга залишилася в межах Речі Посполитої. Оскільки осередки останньої знаходилися на теренах Волині, то її стали називати Волинською провінцією святого Йосифа. Першим її провінціалом був отець Леонард Котюжинський. Провінційна капітула в Городищі 1783 р. підтвердила входження до її складу 9-ти кармелітських монастирів: у Луцьку, Городищі, Киселині, Дорогостаях, Острозі, Лабуні та Аннополі; чернеча обитель в Острозі на початок XIX ст. перестала існувати, натомість до Волинської провінції було приєднано монастир в Олевську; згодом постали ще 2 монастирі кармелітів – у Топорищі та Ушомирі [3, с. 61].

Наголосимо на тому, що найбільшою і найбагатшою серед кармелітських чернечих обителей Волині була городищенська.

Кармелітський монастир у Городищі на Волині (нині – село Городище Шепетівського району Хмельницької області) був заснований 1622 р. місцевим шляхтичем Яном Погрошевським. Фундатором у власність ченців-кармелітів були передані села Городище, Пашуки і Решнівка. Також ця кармелітська чернеча обитель отримала значний капітал від матері фундатора – Аполонії Погрошевської (в дівочтві Городиської).

Якісно новий етап функціонування цього кармелітського монастиря припадає на середину – другу половину XVIII ст., коли новими власниками місцевості стали князі Любомирські. Так, 1746 р. на кошти князів Станіслава та Йосифа Любомирських було розпочато будівництво монастирського комплексу. 12 травня 1782 р. він був освячений луцьким вікарієм Яном Хризостомом Качковським. Наголосимо на тому, що городищенські кармеліти були щедро обдаровані фундаторами, оскільки, крім відписаних їм сіл Городище і Пашуки (зі 311-ма чоловіками і 228-ма жінками), вони отримали капітал у 102 тисячі польських злотих [1, с. 364].

Мешканці навколишніх сіл горнулися до кармелітського костелу Пресвятої Діви Марії в Городищі, зокрема під час відпустів, що проводилися ченцями-кармелітами декілька разів на рік із особливою урочистістю. Святковість і піднесеність цих релігійних дійств посилював музичний супровід. Із цього приводу зазначимо, що кармелітський костел у Городищі був обладнаний рококовим органом роботи Матвія Зелінського (1766 р.). Однак вірян у цьому костелі приваблювала не лише пишність богослужінь, що супроводжувалося органною музикою, але й можливість

вшанувати чудотворну ікону Городищенської Матері Божої Шкаплерної – однієї із найвідоміших на той час у Речі Посполитій.

Ще однією особливістю Городищенського кармелітського костелу було оформлення його інтер'єру, зокрема високохудожній фресковий розпис. Його автором був тамтешній чернець Антоній. Відомо, що ним були виконані також оздоблювальні роботи в іншому римо-католицькому монастирі на Волині, а саме тринітарському в Берестечку. Як писав Т. Стецький у своїй студії "Wołyń pod względem statystycznym, historycznym i archeologicznym" (1864 р.), під час огляду кармелітського костелу в Городищі він звернув увагу на фрески Антонія, "які й донині чудово виглядають" [1, с. 367].

Одним із найдавніших осередків кармелітів на Волині були Дорогостаї (нині – село Малі Дорогостаї Млинівського району Рівненської області). Про намір його заснувати йшлося в тестаменті овруцького старости, польного писаря коронного Яна-Фрідеріка Сапіги (1618 – 1664 рр.), реалізувати який він доручив своїй дружині Констанції з Гербуртів. Уже за кілька років, а саме 1667 р. ченці-кармеліти оселилися в Дорогостаях. Це засвідчує документ на їхній фундуш від 27 серпня 1667 р., підписаний Констанцією Сапігою та її старшим сином Миколаєм. У ньому, зокрема, зазначалося, що фундатори передають у володіння отцям-кармелітам село Мантин "із ріллею, полями, сіножатями, ставками та одним млином" [2, с. 108].

Тамтешній кармелітський костел Успіння Пресвятої Богородиці, за припущенням польського дослідника Я. Гіжицького, висловленого ним у ґрунтовній студії "Z przeszłości karmelitów na Litwie i Rusi" (1918 р.), був побудований фундаторами Сапігами наприкінці 60 – 70-х рр. XVII ст. Він був кам'яний, зовні і всередині побілений, покритий гонтом, мав сім вікон, зелені пофарбовані карнизи, дві сповідальні, а також орган "o 4 głosach". Перед входом до костелу стояла дзвіниця з 4 дзвонами [2, с. 116-117].

Цей костел мав три вівтарі. У головному знаходилася коронована чудотворна ікона Пресвятої Діви Марії, яка свого часу належала польському королю Сигізмунду III, потім дісталася Жолкевським, від них перейшла до Даниловичів, а згодом – до Сапіг. Саме вони передали її дорогостайському кармелітському костелу Успіння Пресвятої Богородиці. Про її більш детальний опис дізнаємося з праці Я. Гіжицького. За словами цього автора, одяг Богородиці був срібний, місцями позолочений, корони Ісуса і Діви Марії – срібні, скіпетр – позолочений та оздоблений дорогоцінним камінням. На шії Богородиці було коралове намисто, а також різноманітні вотиви – жертвні дари вірян, що приносилися до храму заради зцілення, в якості обітничі або ж на подяку. Під цією іконою знаходилося зображення святого Антонія (вірогідно Падуанського). Другий вівтар містив зображення святого Йосифа Обручника, над ним була розміщена ікона святих Іоакима і Анни. У третьому вівтарі костелу знаходилося зображення святого Тадеуша, а над ним – святого Симона Штока, котрий отримує з рук Пресвятої Богородиці

скапуляр [2, с. 117]. Скапуляр (параман) – особливий сакральний одяг ченців-кармелітів; два з'єднаних відрізи коричневої матерії з отвором для голови, які слід носити на грудях та спині. Скапуляр одягають поверх ряси, він є символом посвячення ордену кармелітів Богородиці.

У містечку Киселин (нині – село Кисилин Локачинського району Волинської області) також знаходився один із найдавніших осередків римо-католицького чернечого ордену кармелітів на Волині. Його фундаторами стали мельницький стольник, литовський підконюший Абрахам Голуховський та його дружина Маріанна Ліньовська, до посагу якої входив, зокрема, й Киселин. Саме вони 1691 р. запросили ченців-кармелітів сюди на осідок, пообіцявши їм належне утримання. На початку XVIII ст. їхній фондус, завдяки сумі в розмірі 20 тис. польських злотих, відписаній тестаментом Маріанни Голуховської від 11 серпня 1710 р., суттєво зріс.

У Киселині на час появи кармелітів уже був римо-католицький храм, щоправда, старий. Позаяк, Голуховські зводять для них нові дерев'яні будівлі монастирського комплексу. А вже 1720 р. отці-кармеліти звели кам'яні споруди костелу та монастиря.

Кармелітський костел Непорочного Зачаття Пресвятої Діви Марії в Киселині являв собою тринефну базиліку, що творила в плані прямокутник із апсидою. Бічну стіну підтримував масивний контрфорс. Його інтер'єр був оздоблений фресковим розписом, фрагменти якого збереглися донині.

Кармелітський костел у Киселині мав дев'ять вітварів. У головному знаходилася коронована ікона Непорочного Зачаття Пресвятої Діви Марії, де Богородиця була зображена в срібному одязі. Цей образ містив велику кількість вотивних предметів. Крім того, до вітварних зображень цієї культової споруди належали образи: Ісуса Христа, Пресвятої Діви Марії Шкаплерної (із вотивами), святого Йосифа Обручника (із вотивами), святого Іллі (у срібному плащі), святого Войцеха (зі срібними вотивами), святих Варвари і Тадеуша (обидва – у срібному одязі). Відтак, за висловлюванням Я. Гіжицького, "в тому костелі можна було побачити надзвичайно велику кількість срібного начиння" [2, с. 172].

Засновником кармелітської чернечої обителі в Луцьку став інфляндський стольник Константин-Антоній Базальський. Згідно церковних джерел, 14 грудня 1739 р. він відписав на фундацію луцьких кармелітів 25 тисяч польських злотих, про що було здійснено відповідний запис у актовій книзі міста від 26 січня 1740 р. Через рік, а саме 1741 р. провінціал ордену кармелітів Аньол Постенпський доручив отцю Йосифу Бургафському очолити новозаснований осередок. Декретом від 6 червня 1741 р. його постанови було офіційно затверджено [2, с. 284].

Як твердить у своїй студії Я. Гіжицький, перші тамтешні кармелітські монастир і костел були збудовані фундатором А. Базальським. На жаль, зведені ним дерев'яні будівлі монастирського комплексу через кілька десятиліть загинули під час пожежі. Відомо, що 1765 р. у Луцьку будувався

вже кам'яний кармелітський костел. Його фундатором став волинський підстолій Станіслав Манецький. 1793 р. у Луцьку знову трапилася пожежа, яка значною мірою пошкодила новозбудований костел. Чергова пожежа 1803 р. повністю знищила будівлі кармелітів. Завдяки добродійним пожертвам місцевих парафіян, вже 1806 р. вони були зведені заново.

Луцький кармелітський костел святого Іллі мав сім вітарів. У головному знаходилася коронована чудотворна ікона Пресвятої Богородиці. На ній одяг і корона Божої Матері були позолочені, а також оздоблені дорогоцінним камінням. Цей образ був прикрашений намистом із перлів, коралів та великою кількістю срібних і посріблених вотив. Під образом Пресвятої Богородиці знаходилася ікона пророка Іллі. У інших вітарах цього костелу містилося розп'яття Ісуса Христа, а також зображення святого Йосифа Обручника (у срібному одязі), святого Андрія, святого Аньола (мученика з ордену кармелітів, пом. 1220 р.), святої Марії Магдалени і святого Альберта. Костел святого Іллі в Луцьку був обладнаний органом "о 8 glosach" та мав бібліотеку, в якій нараховувалося близько 200 книг [2, с. 287].

У селі Аннопіль (колишня назва Глинники, нині – село Ганнопіль Славутського району Хмельницької області) кармелітський монастир було засновано 1752 р. Його фундатором став равський воєвода Станіслав Вінцентій Яблоновський (? – 1754 р.). Місцевий магнат відписав аннопільським кармелітам 70 тисяч польських злотих, ще з 25 тисяч польських злотих зобов'язався сплачувати їм річну ренту. Крім цього капіталу, ченці отримали село Сосновку з 17 димами підданих, фільварком і корчмою, що приносило їм щорічного прибутку 1 тисячу 950 польських злотих. До цієї суми С. Яблоновський доплачував ще 300 злотих. Відтак, за підрахунками, які подає Я. Гіжицький, аннопільські кармеліти щорічно отримували 3 тисячі 500 польських злотих [2, с. 9-10].

Кармелітський монастир в Аннополі був дерев'яним, мав 11 кімнат для ченців, трапезну, кухню, 3 комори, а також бібліотеку із 253 книгами. При ньому був шпиталь, що розміщувався в окремому будинку. На території цієї чернечої обителі знаходилися й інші виробничі приміщення: давня мурована броварня, перероблена на стайню для коней монастирських гостей, помешкання для робітників, власне монастирська стайня, а також "возовня". Ченці мали також фруктовий сад і город.

Особливої уваги заслуговує аннопільський кармелітський костел Святого Духа. Згідно документів візитації 1816 р., ця дерев'яна культова споруда мала сім вітарів. У головному вітарі храму знаходилася виконана на полотні ікона Богоматері Єлеуси, що місцями була позолочена. Інші шість вітарів містили зображення Ісуса Милосердного, святих Костянтина, Анни, Йосифа Обручника, Яна Непомука та Теклі. Зазначимо, що цей костел був обладнаний органом "о 9 glosach". Звертає на себе увагу й той факт, що серед костельного начиння помітне місце займали 26 живописних портретів місцевих фундаторів і ченців-кармелітів.

На подвір'ї перед храмом була встановлена колона з фігурою Богородиці. При костелі була також стара дерев'яна дзвіниця з 2 дзвонами. 1797 р. фундатори розпочали будівництво нового мурованого костелу, однак воно так і не було завершене [2, с. 6-7].

Висновки. Таким чином, аналіз відомостей стосовно мистецького наповнення сакрального простору культових споруд ордену кармелітів на Волині, поданих у працях знаних польських дослідників другої половини XIX – початку XX ст. Т. Стецького "Wołyń pod względem statystycznym, historycznym i archeologicznym" (1864 р.) і Я. Гіжицького "Z przeszłości karmelitów na Litwie i Rusi" (1918 р.), дає підстави для наступних висновків.

Стрижем художньо-композиційної організації розглянутих інтер'єрів кармелітських костелів була коронована чудотворна ікона Пресвятої Богородиці, яку ченці ордену вважали своєю особливою заступницею. Складовими оформлення внутрішнього простору сакральних об'єктів ордену кармелітів на Волині були іконописні зображення пророка Іллі – небесного покровителя ордену, а також святого Йосифа Обручника – патрона спочатку Руської, пізніше Волинської провінції ордену кармелітів. Живописне зображення святого Симона Штока доповнює перелік святих, культ вшанування яких у ченців ордену кармелітів набув особливого поширення.

Традиційним елементом культово-обрядової практики Римо-Католицької Церкви стали вотиви – жертвні дари вірян, що приносилися до храму заради зцілення, в якості обітничі або ж на подяку. В цьому контексті сакральні споруди ордену кармелітів на Волині не були винятком, оскільки містили велику кількість цих предметів.

Характерною ознакою мистецького наповнення інтер'єру кармелітських костелів на Волині була наявність у них органу. Підкреслено важлива роль органної музики полягала в тому, що вона була невід'ємним чинником творення латинської літургії.

Окремою, на сьогодні ще мало вивченою сторінкою мистецької спадщини ордену кармелітів на Волині залишається фресковий розпис його культових споруд. З усього комплексу питань, що стоять нині перед дослідниками, а саме з'ясування його художньо-стильових засад, сюжетно-композиційного вирішення, колористики, тощо відомо лише ім'я автора – чернець Антоній. Думається, що робота над цим й складає перспективу подальших досліджень окресленої у даній статті проблеми.

Література

1. Stecki T. J. Wołyń pod względem statystycznym, historycznym i archeologicznym / T. J. Stecki. – T. 1. – Lwów, 1864. – 385 s.
2. Wołyniak. Z przeszłości karmelitów na Litwie i Rusi / Wołyniak. – Kraków: druk W. L. Anczyca i Spółki, 1918. – Cz. 1. – XVIII, 521 s.
3. Wołyniak. Z przeszłości karmelitów na Litwie i Rusi / Wołyniak. – Kraków: druk W. L. Anczyca i Spółki, 1918. – Cz. 2. – 251 s.

Наукове видання

МИСТЕЦЬКА ОСВІТА ТА РОЗВИТОК ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ

Збірник наукових праць

Випуск 4

Відповідальні за випуск
Сверлюк Ярослав Васильович
Шевчук Степан Іванович

Технічний редактор
Віталій Власюк

*Редакційна колегія не завжди поділяє погляди авторів,
висвітлені у збірнику.
За достовірність фактів, точність цитат та можливі помилки
повну відповідальність несуть автори опублікованих матеріалів.*

Підписано до друку 23.03.2017 р. Формат 60x84 1/16. Папір офсет.
Гарнітура «Times». Друк офсет. Ум. друк. арк. 23,02. Наклад 100 пр. Зам. 18.
Видавництво «Волинські обереги».
33028 м. Рівне, вул. 16 Липня, 38; тел./факс: (0362) 62-03-97;
e-mail: oberegi97@ukr.net

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єкта
видавничої справи ДК № 270 від 07.12.2000 р.

Надруковано у друкарні видавництва «Волинські обереги».